

Naujieji avalynės pavadinimai

AUŠRA RIMKUTĖ-GANUSAUSKIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

ANOTACIJA

Šio straipsnio tikslas – nustatyti *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne* rastų 47 avalynės pavadinimų kilmę, aptarti jų raišką, atskleisti naujųjų avalynės pavadinimų vartosenos ypatumus. Beveik visi pavadinimai – ne avalynės specialistų ar kalbininkų sugalvoti naujadarai, jų nerasime jokiose oficialiose kalbos rekomendacijose, terminų žodynuose. Juos daugiausia vartoja apie madą rašantys stilistai, žurnalistai, tinklaraštininkai. Naujų šiuolaikinės avalynės pavadinimų atsiradimas, plitimas ar neprigijimas vartosenoje – natūralus terminijos raidos reiškinys.

ESMINIAI ŽODŽIAI: mados terminas, apavas, avalynės pavadinimas, aprangos terminas, naujažodis, duomenynas.

ABSTRACT

The article is aimed at determining the origins of 47 names of contemporary footwear found in the *Database of Lithuanian Neologisms*, discussing their expression, and unveiling the peculiarities of their use. The majority of the names are neologisms that were created not by footwear experts or linguists; we will not find them in any official recommendations for language use or terminological dictionaries. They are used mostly by stylists, journalists, and bloggers writing about fashion. The emergence of new names of contemporary footwear, their spread or non-adoption is a natural development of terminology.

KEYWORDS: term of fashion, footwear, name of footwear, term of clothing, neologism.

ĮVADINĖS PASTABOS

Archeologiniai kasinėjimai rodo, kad apranga atsirado pačiais ankstyviausiais žmogaus raidos laikotarpiais. Manoma, kad viena pagrindinių priežasčių, vertusių žmogų kuo nors prisidengti, buvo nepalankus klimatas (Ogijienė, Šakienė 1995: 19). Ypač svarbi aprangos dalis buvo apavas. Bėgant amžiams, jis keitėsi. Šiandien apavas ne tik saugo kojas, bet ir atspindi žmogaus individualybę, santykį su mada, meninę pasaulėjautą,

padeda išsiskirti. Jis nuo seno „gaminamas iš įvairių medžiagų: odos, medžio, kamščio, audeklo, linų, kanapių, džiuoto, vilnos ir kitų“ (VLE 2019) ir įvairiai puošiamas. Sudėtingesnės konstrukcijos apavas vadinamas *avalynė*. Taigi, *apavo* sąvoka yra platesnė nei *avalynės*, be to, apima ir nuo seniausių laikų gamintus avalynės prototipus – vyžas, nagines, klumpes, antbačius, kojines, sandalus, įvairius batus, batelius ir kt. (plačiau žr. *apavo* straipsnį VLE 2019).

Avalynės terminija kalbininkų tyrinėta palyginti nedaug. Apie vokiškos kilmės apavo pavadinimus yra rašiusi Danutė Sabaliauskaitė (dabar – Liutkevičienė). 1995 m. *Lietuvių kalbotyros klausimuose* išspausdintas jos straipsnis „Vokiškos kilmės drabužių ir apavo pavadinimai lietuvių kalboje“ (Sabaliauskaitė 1995: 100–120). Apie avalynės leksiką informacijos galima rasti kalbininko Algirdo Sabaliausko knygoje *Lietuvių kalbos leksika* (Sabaliauskas 1990). Žurnale *Lietuvos archeologija* išspausdintas archeologo restauratoriaus Arūno Puškorius straipsnis „Senojo odinio apavo terminija“ (Puškorius 2007: 229–256). Vieną kitą pastabą apie avalynės terminus yra rašę Jonas Šukys (1993: 14), Pranas Kniūkšta (2001: 550–551) ir kt. Daugiausia avalynės pavadinimų – terminų žodynuose: Juozo Pričiarausko *Rusų–lietuvių kalbų prekių žodyne* (1996) ir *Aprangos žodyne: lietuvių–anglų–vokiečių–prancūzų–rusų kalbų aprangos žodyne* (2002), Stanislovo Algimanto Ratauto, Eugenijos Strazdienės ir Ados Gulbinienės *Aiškinamajame aprangos terminų žodyne: daugiau nei 6000 terminų lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis* (2014); taip pat standartuose: *Lietuvos standarte LST EN 1222: 2000. Avalynė. Avalynės ir jos komponentų kondicionavimo ir bandymo standartinės atmosferos sąlygos* ir *Lietuvos standarte LST EN ISO 19952: 2005. Avalynė. Žodynai*. Vieną kitą avalynės terminą galima rasti *Aiškinamajame tekstilės terminų žodyne: su vokiečių, anglų, prancūzų ir rusų kalbų atitikmenimis* (2001), Stanislovo Stonkaus *Sporto terminų žodyne* (2002) ir kt.

Lietuvių kalbos institute nuo 2011 m. pab. kuriamas internetinis *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas* (toliau – *Naujažodžių duomenynas*, <http://naujazodziai.lki.lt>) yra vienas iš svarbiausių ir įdomiausių nuolat pildomų šiuolaikinės lietuvių kalbos išteklių, kurį galima nagrinėti kilmės, normos, semantikos ir kitais aspektais. Jame kaupiama, kaip rašo duomenyno sumanytoja kalbininkė Rita Miliūnaitė, naujoji XXI a. leksika, atspindinti pastarųjų dešimtmečių lietuvių kalbos leksikos, jos semantinės,

morfeminės, darybinės struktūros pokyčius (Miliūnaitė 2018: 1–2). *Naujažodžių duomenyne* galima rasti ir įvairių sričių naujų vartosenoje atsirusių terminų, jų apibrėžčių ir kitų semantikos paaiškinimų, atitikmenų kitomis kalbomis, sinonimų bei autentiškų vartosenos pavyzdžių su šaltinių nuorodomis.

Šio straipsnio tikslas – aptarti *Naujažodžių duomenyne* fiksuojamus naujuosius avalynės pavadinimus. Naujaisiais avalynės pavadinimais laikomi žodžiai, kurie neminimi *Lietuvių kalbos žodyne*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* ir *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne*, kai kuriais atvejais – ir šiuose šaltiniuose nefiksuotos naujos žodžių reikšmės. Siekiant tikslo, iškelti tokie uždaviniai: 1) inventorizuoti naujuosius avalynės pavadinimus, 2) nustatyti lietuviškų, skolintų ir mišrios kilmės pavadinimų santykį, 3) aptarti vyraujančius darybos tipus, 4) atskleisti naujosios avalynės terminijos formavimosi ypatumus.

Avalynės pavadinimų ieškota iš eilės peržiūrint duomenyno antraštinius žodžius. 2018 m. gruodžio 23 d. duomenimis, jų buvo apie 4900 ir apie 19 000 iliustracinių pavyzdžių (http://naujazodziai.lki.lt/?Apie_duomenyna). Straipsnio objektas – 47 naujieji avalynės pavadinimai (38 skirtingi pavadinimai ir jų sinonimai), kurie daugiausia nagrinėjami aprašomuoju analitiniu ir gretinamuoju metodais.

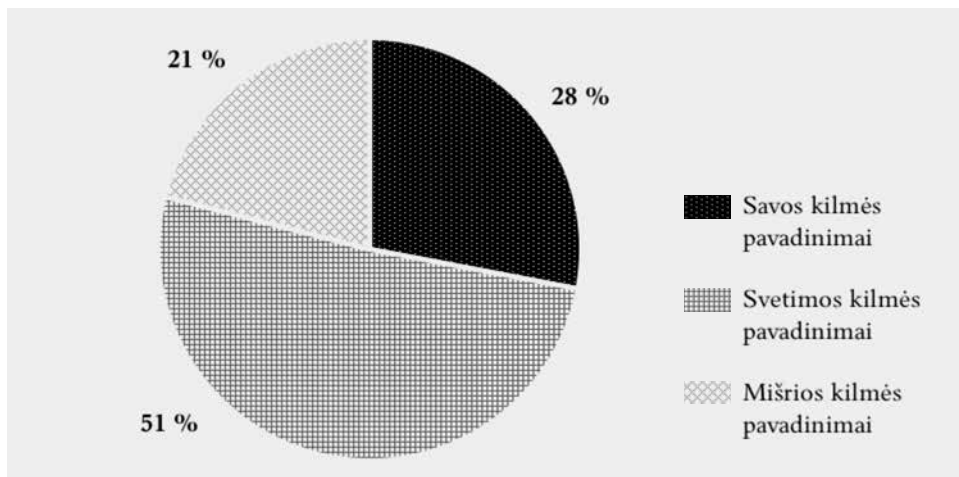
Naujažodžių duomenyne rasti naujieji avalynės pavadinimai straipsnyje rašomi iš naujos eilutės didžiosiomis raidėmis pagal abėcėlę, išskiriami retintu šriftu. Aptariant avalynės pavadinimus, remiamasi terminų žodynais ir juose pateikiamomis apibrėžtimis. Tais atvejais, kai avalynės pavadinimo nėra terminų žodynuose, remiamasi duomenyne pateikiamu apibūdinimu. Nagrinėjant avalynės pavadinimus, taip pat kreipiamas dėmesys į tai, ką apie juos rašo avalyne besidomintys asmenys, žurnalistai ir stilistai.

Kiekybiniai duomenys pateikiami paveiksluose.

NAUJŲJŲ AVALYNĖS PAVADINIMŲ RAIŠKA

Pagal kilmę naujuosius avalynės pavadinimus galima skirstyti į 1) *savos*, t. y. lietuviškos, *kilmės*, 2) *svetimos kilmės*, t. y. iš kitų kalbų pasiskolintus žodžius, ir 3) *mišrios kilmės*, arba *hibridinius* (turinčius kitų kalbų dalių), pavadinimus (žr. 1 pav.). Didžiąją *Naujažodžių duomenyne* rastų avalynės pavadinimų dalį sudaro svetimos kilmės pavadinimai (51 proc.), mažiausiai, kaip matyti iš 1 paveikslo, rasta mišrios kilmės pavadinimų (21 proc.).

1 pav. Naujųjų avalynės pavadinimų pasiskirstymas pagal kilmę

Lietuviškos kilmės pavadinimai

Iš viso *Naujažodžių duomenyne* rasta 13 grynai lietuviškos kilmės avalynės pavadinimų (28 proc., 1 pav.). Vienas iš jų sudarytas iš dviejų žodžių, kiti – iš vieno. Pastarieji avalynės pavadinimai, kaip matysime iš pavyzdžių, yra priešdėlio arba priesagų vediniai ir dūriniai.

ANTBAČIAI. S. A. Ratauto, E. Strazdienės ir A. Gulbinienės parengtame *Aiškinamajame aprangos terminų žodyne* (toliau – AATŽ) šiuo savos kilmės priešdėlio *ant-* vediniu vadinami batai, avimi ant kitos avalynės, siekiant apsisaugoti nuo šalčio, drėgmės, purvo ar apsaugoti patalpų grindis nuo taršos ir pan. (AATŽ 2014: 21). *Naujažodžių duomenyne* pateikiamos dvi šio termino reikšmės: pirma reikšmė sutampa su jau minėto žodyno reikšme, antra reikšmė – „ant batų užleidžiamos trumpos blauzdinės“. Lietuviškos kilmės terminas *antbačiai* reikšme „ant avalynės maunamas apsauginis apavas“ vartojamas vietoj svetimybės *bachilai*, *bachilos* (rus. *бахилы*)¹, o antra reikšmė – vietoj svetimybės *getrai* (rus. *земпи* < pranc. *guêtres*)².

¹ Skolinį *bachilai* randame *Jūreivystės terminų vartosenos duomenyne*. Čia jis vertinamas kaip nevertotinas. 1992 m. išėjusiuose *Terminologijos taisy muose* jis laikomas svetimyste ir keičiamas žodžių junginiu *žvejo batai* (TT 1992: 21). AATŽ šio skolinio nėra, tačiau teikiamas terminas *pušnys*, kurio 2 reikšmė yra „specialūs ilgauliai, kartais kelių formos, batai, avimi meškeriojant, jodinėjant ir pan., segami prie diržo ar petnešų; siejama su *puškėti* – bristi per vandenį, *pūškuoti* – sunkiai bristi; dar vadinama braidy mo batais“ (AATŽ 2014: 351).

² Žodį *getrai* randame VLE 2019; Interleksis 2003; VaitkTŽŽ 2003. Jis fiksuojamas *Lietuvių kalbos žodyne*, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (toliau – DŽ; duodama vienaskaitos forma *getras* „blauzdinė; antkurpis“)

Lietuvių kalbos žodyne (toliau – LKŽ) žodžio *antbačiai* nėra, tačiau jo reikšmė vartojamas raštų žodis *antkurpiai* „audeklinis apavas, segamas ant batų, getras, staibinis“: *Daug kas, kad kojos nešaltų, nešioja antkurpius* rš. Terminas *antkurpiai* reikšmė „audeklo ar odos apavas, segamas ant vyriško bato, nešiojamas kariškių ir civilių“ yra pateikiamas *Iliustruotame žodynėlyje* (IŽ 2015: 435). Jis vartojamas kalbant apie XIX a. pr.–XX a. avalynę. Įdomu tai, kad knygoje apie mados istoriją *Mada: nuo pirmųjų laikų iki šių dienų* vartojamas terminas *blauzdinės* reikšmė „apsauginė kojų ir batų danga, kuri iš pradžių buvo gaminama iš odos“ (TŽ 2014: 278)³.

Naujausiame norminiame *Bendrinės lietuvių kalbos žodyne* (toliau – BŽ, <http://bkz.lki.lt/>) „batų“ reikšmė nefiksuoja, plg.: *blauzdinė* „apsauginė (nuo šalčio, susibraizymo, venų išsiplėtimo ir pan.) kojine be pėdos“ ir *blauzdinės* „tamprės“.

BATAI ŽUDIKAI (angl. *killer shoes*). Šis dvižodis pavadinamas vartojamas laisvuosiuose stiliuose⁴ kalbant apie vieną iš aukštakulnės avalynės⁵ rūšių – batus, kurių pakulnis labai aukštas ir kuriais apsiavus sunku vaikščioti, galima pargriūti. Kaip tik todėl, matyt, ir pavadinta metaforiškai – batams suteikiant žudiko savybes. AATŽ šio pavadinimo nėra, tačiau batai, kurių pakulnis labai aukštas, vadinami dvižodžiu terminu *aukštingakulnė avalynė*, plg. LKŽ *aukštingas* „turintis daug aukštų, labai aukštas (apie pastatą)“.

Naujažodžių duomenyje pateikiama variantų: *batai-žudikai* ir *bateliai-žudikai*, taip pat sinonimai *kileriai* (žr. *Angliškos kilmės pavadinimai*) ir *taksi batai* (žr. *Mišrios kilmės pavadinimai*). Žiniasklaidoje šie batai dar vadinami *aukštakulniais-žudikais*⁶. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad variantai su brūkšneliu – netaisyklingi, nes pagal lietuvių kalbos rašybos taisyklės brūkšnelio tarp sintaksiškai nelygiaverčių daiktavardžių rašyti nereikia.

be jokių vertinamųjų nuorodų. Žodis yra straipsnio pradžioje minėtuose J. Pričinausko žodynuose (Pričinauskas 1996: 587; 2002: 36) su nuoroda žr. *blauzdinės*. 2005 m. išleistas *Kalbos patarimų knygos Leksika: skolinių vartojimas* leidime žodis *getrai* teiktas kaip nevertotina svetimybė: „1. *kelninės* (pėdkelnės be pėdelių); 2. *pėdkelnės*; 3. *antbačiai*; 4. sport. *blauzdinės*“ (KP 2005: 53), 2013 m. – kaip vengtina vartoti svetimybė: „1. *blauzdinės*; 2. *antbačiai*; 3. *tamprės*“ (KP 2013: 31). Sporto terminų žodynuose *getrais* vadinamos kojines iki kelių, be pėdų (STŽ 1996: 171; 2002: 276).

³ Plg. DŽ *blauzdinė* „apsauginė (nuo šalčio, susibraizymo, venų išsiplėtimo ir pan.) kojine be pėdos“.

⁴ Straipsnyje laisvųjų stilių pavadinimas vartojamas kalbant apie buitinio, meninio, iš dalies ir publicistinio stiliaus tekstus.

⁵ Terminu *aukštakulniai* aprangos terminų žodynuose nėra, nors kasdienėje vartosenoje šis būdvardis vartojamas daiktavardiškai.

⁶ N. Bunkė įsigijo aukštakulnius-žudikus: prašo patarimo. Prieiga per internetą: www.tv3.lt/naujiena/pramogos/975970/n-bunke-isisigijo-aukstkulnius-zudikus-praso-patarimo [žiūrėta 2019-08-03].

Šis avalynės pavadinimas internetinėje ir spausdintoje žiniasklaidoje greičiausiai atsirado dėl to, kad nėra trumpo, vienažodžio įvardijimo tokiai avalynės rūšiai nusakyti.

ČEŽUTĖS. Ši naujadarą vietoj svetimybės *češkės* (rus. *чешуки*) dar 1993 m. pasiūlė kalbininkas Jonas Šukys *Gimtojoje kalboje*: „Vaikų darželiuose vaikai sportuoja, šoka apsiavę tam tikrais lengvais batukais, vadina mosiomis *čėškėmis*. Paprastai keičiama dvižodžiu junginiu *gimnastikos bateliai*. Galima siūlyti ir naujadarą *čėžūtės*, nes šie bateliai aunantis ir bėgiojant čėža“ (Šukys 1993: 14). AATŽ yra terminas *gimnastikos bateliai* (AATŽ 2014: 88). *Kalbos patarimų* knygelėje prie žodžio *čėžučės* randame sutrumpinimą *šnek*. Taigi, naujadarą siūloma vartoti *šnekamojoje*, t. y. neoficialiojoje, kalboje, pirmenybę teikti terminui *gimnastikos bateliai* (KP 2005: 38). BŽ *čėžutė*: 1. „lengvas minkštos odos apavas be kulno gimnastikai, šokiams ir pan.; sin. *gimnastikos batelis*“; 2. dgs. „tokio apavo pora“.

ĮSPIRTUKĖS. Tai lengvas vasariškas įsispiriamas apavas. Šis lietuviškas avalynės pavadinimas padarytas iš veiksmažodžio *įspirti* „4. įkišti, įstatyti (koją į batą, į kilpą)“ (LKŽ) ir deminutyvinės priesagos *-ukė*. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Informacijos centro 2011 m. parengto leidinio *Kalbos patarimų* skiltyje klausiama, ar žinote, kaip taisyklingai lietuviškai vadinti „pliažankes“? Randame tokį atsakymą:

„Paprasčiausias pakaitas – **paplūdimo basutės**.

Įsispiriamoms basutėms, nebūtinai paplūdimo, pavadinti vartosenoje atsirado ir trumpesnis pavadinimas – **įspirtukės**“ (LNB 2011: 3).

AATŽ lengvai apsiaunami, įsispiriami bateliai vadinami priesagos *-utis* vediniu *įspirtučiai* (AATŽ 2014: 167). LKŽ ir DŽ žodžių *įspirtukės* ir *įspirtučiai* nėra.

KIAURABAČIAI. Taip vadinamas prekės ženkle „Croc“ guminis ryškių spalvų, paprastai su specifiškais skylutėmis įsispiriamas apavas buka nosimi. Šis avalynės pavadinimas padarytas iš būdvardžio *kiauras* „1. skylėtas, prakiuręs, atsivėręs“ ir daiktavardžio *batai* „ant kojos aunamas odinis ar guminis gaminys su aulais ar be aulų“. Neoficialiojoje vartosenoje paplitęs skolinys *kroksai* (žr. *Angliškos kilmės pavadinimai*). Dar žr. sinonimiškai pavartotus avalynės pavadinimus *kiaurakaliošiai*, *skylėbačiai*.

KLEPUTĖS. Tai lietuviškas lengvo vasarinio apavo be užkulnio pavadinimas. LKŽ randame šia reikšme pateikiamą žodį *klėpė* „apavas be užkulnio“ iš Lazdynų Pelėdos raštų: *Kojas apsuko skurliais, vieną įmurdė į klepę medžio padu, kitą – į kaliošą* LzP, plg. *klepsėti* 2. „pamažu eiti,

šlepsėti“. Apsiauvus šiais batais, einama šlepsint. Šis avalynės pavadinimas, padarytas iš raštų žodžio *klepė* ir deminutyvinės priesagos *-utė*, yra ir AATŽ: *kleputės* žr. *klepės* (AATŽ 2014: 195). *Klepės* čia apibrėžiamos šiek tiek tiksliau nei nagrinėjamame šaltinyje: „Atviranosės klumpaitės vientisu mediniu ar plastikiniu padu, kurių viršų sudaro nedidelė siaura detalė platemens dalyje, džn. priskiriamos prie pantoletų“⁷ (ten pat). Pavadinimas vartosenoje nepaplito.

LAIVELIAI. Dėl panašumo į laivelį atsiradęs moteriškų patogių plokščiapadžių batelių pavadinimas. Ši avalynė ant kojos laikosi tik dėl šonelių ir užkulnio tamprumo. Pavadinimas *laiveliai* padarytas iš žodžio *laivas*⁸ ir deminutyvinės priesagos *-elis*. Jis yra ir AATŽ, tačiau teikiamas kaip termino *laivutės* sinonimas. Dar plg. atitikmenis kitomis kalbomis: angl. *court shoes, pumps*; vok. *Pumps*; rus. *лодочки, туфли-лодочки*; pranc. *escarpins, souliers décollétés* (AATŽ 2014: 230). J. Pričinauskas kaip pagrindinį terminą siūlo vartoti *kurpaitės: laivutės* žr. *kurpaitės* (Pričinauskas 2002: 67)⁹. LKŽ pateikiama žodžio vienaskaita, „batų“ reikšmė neminima.

LYGIAPADŽIAI. Lietuvišku dariniu, padarytu iš būdvardžio *lygus* „1. visas vienodas – be įdubimų, iškilimų, kreivumo, intarpų (apie daiktą, jo paviršių, kraštą, briauną, pavidalą, spalvą ir kt.)“ ir daiktavardžio *padas* „2. bato apačia“, vadinami batai, kurių padas lygus. Šio daiktavardiškai vartojamo būdvardžio nėra LKŽ, taip pat ir AATŽ. Jis atsirado kaip sinonimas *plokščiapadžiams* įvardyti, plg. DŽ *plokščias* „kuris turi tiesų ir lygų paviršių“: *P. stogas, kalnas. ~ia krūtinė, nosis, pėda*. Plg. *plokščiapadžiai*.

PLOKŠČIAPADŽIAI. Batai, plokščiais padais, vadinami lietuviškos kilmės dariniu *plokščiapadžiai* (plg. *plokščias* ir *padas*). AATŽ avalynė, plokščiais, neprofiliuotais padais, be pakulnio, vadinama *plokščiapade avalyne* (AATŽ 2014: 65). LKŽ randame daiktavardį *plokščiapadis* „kas plokščiais padais“: *Anas plokščiapadis* Ad. Šis pavadinimas dažniausiai vartojamas laisvuosiuose stiliuose. Plg. *lygiapadžiai*.

⁷ *Pantoletai* (plg.: rus. *пантолеты*, angl. *pantolettes*, vok. *Pantoletten*) – atvira vasarinė ar kambarinė avalynė, kurios viršus iš dirželių ar plačios juostos dengia tik priekinę pėdos dalį, su atvirais ar uždengtais pirštais, kitaip negu sandaletai, neturinti jokių kulną liečiančių viršaus detalių, pvz.: klumpaitės, klepės, šliurės (AATŽ 2014: 301). *Pantoletai* – senoji svetimybė, dabar vartotini žodžiai *klepės* (toks apavas), *kleputės* (KP 2013: 87).

⁸ Dėl šio žodžio kilmės nesutariama. Yra manančių, kad tai gali būti finizmas, plg.: suom. *laivo*, est. *laev*, Sabaliauskas 1990: 227, dar plg. <http://etimologija.baltnexus.lt/?w=laivas>.

⁹ AATŽ *kurpaitės* apibrėžiamos atskirai: „Dailios, lengvos, nedidelės, labiau atviros, džn. aukštakulnės senovinės korpės, primenančios šiuolaikinius batelius, ypač būdingos rokoko laikotarpiui“ (AATŽ 2014: 219).

RAUDONPADŽIAI. Šiuo lietuviškos kilmės pavadinimu vadinami aukštakulniai batai raudonais padais (plg. LKŽ *raudonas* „1. kuris kraujo spalvos“ ir *padas*). Dažniausiai tai garsaus prancūzų batų dizainerio Christiano Louboutino sukurti aukštakulniai bateliai. Interneto erdvėje gausu sinonimų, kurių visi dėmenys lietuviški: *raudonpadžiai bateliai*, *raudoni batai*, taip pat „*batai raudonais dugnais*“, *batai raudonais padais*, *bateliai raudonais padais* ir kt., plg. angl. *red sole shoes* (plačiau žr. *Prancūziškos kilmės pavadinimai – avalynės pavadinimą lubutenai*). Šis pavadinimas, matyt, atsirado verčiant. AATŽ nėra.

RIEDBAČIAI. Angl. *roller shoe*, plg. angl. *shoes with wheels*. Tai dar vienas *Naujažodžių duomenyne* užfiksuotas lietuviškas avalynės pavadinimas, padarytas iš lietuviškos kilmės žodžių *riedėti* „važiuoti“ ir *batai*, greičiausiai atsiradęs verčiant iš anglų kalbos¹⁰. Juo, kaip rašoma *Naujažodžių duomenyne*, vadinami „sportiniai bateliai su ištraukiamais ratukais, kurie paverčia batelius riedučiais“. Šią avalynę galima dėvėti kaip įprastus sportinius batelius arba naudoti pasivažinėti. Įvairiuose interneto straipsniuose galima rasti vartojant *batai su ratukais*, *sportbačiai su ratukais*, *sportiniai batai su ratukais*, *riedantys sportiniai bateliai*, *riedantys sportbačiai*. AATŽ nėra. Žodis pateikiamas naujausiame norminiame šaltinyje – BŽ: *riėdbatis*: „1. batas su kulne įtaisytu ratuku“; „2. dgs. tokių batų pora“.

SKYLĒTBĄČIAI. Taip neoficialiojoje vartosenoje vadinami „Cros“ firmos batai su skylutėmis. Šis lietuviškas pavadinimas padarytas iš būdvardžio *skylėtas* „kuris su skylėmis, kiauras“ ir daiktavardžio *batai*. Pavadinama, matyt, dėl to, kad šie batai turi skyliųčių. Įdomu tai, kad šis pavadinimas, kaip ir *kiaurabačiai*, *kiaurakaliošiai*, vartosenoje nepaplito. Dar žr. sinonimus *kiaurabačiai*, *kiaurakaliošiai*, *kroksai*.

TRUMPukai. Šnekamojoje kalboje batai, kurių aulai trumpi, vadinami lietuvišku žodžiu *trumpukai*, plg. būdvardį *trumpas* „1. kuris nedidelio ilgio“. *Naujažodžių duomenyne* fiksuotas avalynės pavadinimas vartojamas interneto tinklalapyje *voolyvooly.blogspot.com*. Matyt, tai atsitiktinis, individualus naujažodis. Jeigu ne nagrinėjamas šaltinis, apie jį galbūt ir nežinotume. LKŽ *trumpukas* „trumpasis, mažasis traukinys“: *Jie trumpukū parvažiavo* Gs. DŽ šio žodžio nėra. AATŽ, matyt, šia reikšme pateikiamas terminas *pūsaulinukai*: „Trumpaauliai batai, aulinukai, kurių aulai gerokai

¹⁰ Riedbačiai atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose. Šiuos batus sukūrė gydytojas psichiatras Rogeris Adamsas – jis ratukus pritvirtino prie sportinių batelių. Batai patentuoti 1999 m. Originalius riedbačius gamina bendrovė „Helleys“. Kaip tik todėl angliškai jie dažnai vadinami tiesiog *Heelys*.

virš kulkšnių, bet ne aukštesni negu pusė blauzdos; dar vadinama *trum-paauliais batais* arba *trumpaauliais*“ (AATŽ 2014: 338).

APIBENDRINIMAS. Iš aptartų naujųjų avalynės pavadinimų matyti, kad lietuviškus pavadinimus linkstama daryti su deminutyvinėmis priesagomis *-elis; -utė; -(i)ukas, -ė; (in+)-ukas, -ė*. Paprastai šios priesagos turi mažumo, malonumo, menkumo ir kt. reikšmes, kurios terminams nebūdingos, tačiau jos avalynės terminijoje įgyja specialią reikšmę. Išsiskiria ir sudurtinės darybos pavadinimai su antruoju dėmeniu *-bačiai* ir *-padžiai*. Jie padaryti pagal vieną modelį, įvairuoja pirmas dėmuo ir kartais jungiamasis balsis. Kai kurie pavadinimai, matyt, atsirado verčiant iš anglų kalbos, pvz.: *batai žudikai, raudonpadžiai, riedbačiai*. Rasti du „Crocs“ firmos lietuviški avalynės įvardijimai – *kiaurabačiai* ir *skylėtbačiai*. Šių dūrinių atsiradimo aplinkybės ir semantinė motyvacija nesunkiai suprantama ir paaiškinama, tačiau pasiūlyti pavadinimai vartosenoje nepaplito.

Naujažodžių duomenyne rasti lietuviški avalynės pavadinimai vartojami neoficialiojoje kalboje. Iš visų tik pavadinimas *antbačiai* teiktinas vartoti AATŽ, o pavadinimai *laiveliai* ir *kleputės* minimi kaip sinonimai. Visi kiti savos kilmės avalynės pavadinimai, matyt, atsirado verčiant, ieškant motyvuoto, tikslaus, trumpesnio įvardijimo. Be to, kai kuriais atvejais siekiama derinti prie esamos sistemos, plg.: *kleputės, čėžutės*.

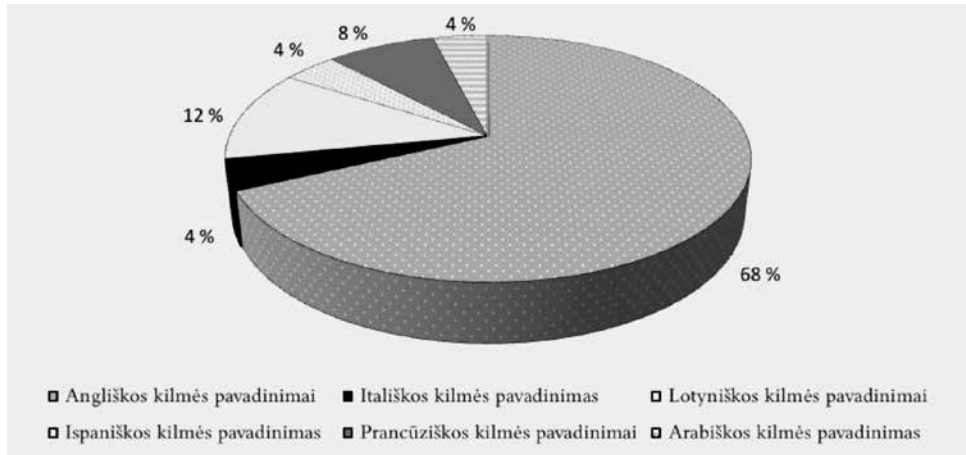
Svetimos kilmės pavadinimai

Dabartinis skolinimasis paprastai siejamas su didėjančia anglų kalbos įtaka: daugelis naujųjų skolinių yra atėję iš anglų kalbos arba per anglų kalbą. Ilgalaikės leksikos gryninimo tradicijos lėmė, kad šalia dalies naujųjų skolinių yra ir jų lietuviškų atitikmenų. Dalis pastarųjų – taip pat naujažodžiai, tiksliau – naujieji dariniai. Ne visi iš pasiūlytų atitikmenų patenka į aktyviają vartoseną – kai kurie plačiai nevartojami, kelia naujumo, neįprastumo įspūdį.

Daugiausia *Naujažodžių duomenyne* rasta angliškos kilmės avalynės pavadinimų – 16, vos po vieną kitą kitos kilmės: 3 lotyniškos, 2 prancūziškos bei po 1 itališkos, ispaniškos ir arabiškos kilmės pavadinimą (žr. 2 pav.). Greičiausiai ir pastarieji į mūsų kalbą atėjo per anglų kalbą. Nelietuviški avalynės pavadinimai adaptuojami, keičiami lietuviškais atitikmenimis arba rašomi originalo kalba.

Svetimos kilmės naujieji avalynės pavadinimai į grupes skirstomi ne pagal artimiausią, o pagal pradinį šaltinį.

2 pav. Svetimos kilmės naujųjų aprangos pavadinimų pasiskirstymas pagal kilmę

Angliškos kilmės pavadinimai

Rasta 16 naujųjų avalynės pavadinimų, gautų iš anglų kalbos (2 pav.). AATŽ pateikiami kaip vartotini 6 pavadinimai, kiti dažniausiai vartojami publicistiniuose straipsniuose ar interneto svetainėse.

BOTILJONAI. Tai aulinukai plonais aukštais kulnais. AATŽ šis terminas yra. Žodyne jis apibrėžiamas tiksliau: *botiljonais* vadinami „batai, kurių viršutinis kraštas siekia arba šiek tiek dengia kulkšnis, dukslūs nevarstomoje viršutinėje dalyje, primenančioje nupjautą aulą“ (AATŽ 2014: 95), plg.: angl. *bottillons, ordinary ankle boots*; vok. *Bottillon, knöchelhohe Stiefel*; rus. *ботильоны*; pranc. *bottillon bas*. Internete galima rasti rašybos variantų *batilionai, batiljonai*.

BROGAI. Šiuo svetimos kilmės žodžiu, plg. angl. *brogues, brogue shoes*, dar plg. sen. air. *brōg* „pusbatis, avalynė“, vadinami klasikiniai vyriški pusbačiai ar batai su dekoratyviomis skylutėmis. Šie batai „panašūs į Airijos kaimiečių ir Škotijos kalnėnų avėtus batus, šiuolaikinę tipinę išėiginės avalynės konstrukciją įgavę XX a. pr. pirmiausia Budapešto batsiuvių dėka“ (AATŽ 2014: 96). Įdomi brogų atsiradimo istorija: prieš daug metų airiai bato odoje pradėjo daryti skylutes, kurios ir yra pagrindinis šių batų išskirtinumas. Tačiau tada jas darė ne kaip stiliaus detalę, o praktiniais sumetimais – kad pro jas iš bato lengviau išgaruotų drėgmė, kuri susikaupia vaikščiojant šlapia dirva, ar ištekėtų vanduo, pribėgęs į juos brendant per balas.

ČELSAI. Batai su įsiūtomis guminėmis ar kitos tamprios medžiagos juostelėmis šonuose avimuisi palengvinti vadinami nelietuvišku eponiminiu terminu¹¹ *čelsiai* (angl. *Chelsea Boots*), kilusiu iš istorinio Londono miesto rajono Čelsis pavadinimo (angl. *Chelsea*). Karalienės Viktorijos laikais čelsius avėjo ir vyrai, ir moterys, o septintąjį dešimtmetį Didžiojoje Britanijoje jie tapo vienu iš to meto stiliaus simbolių. AATŽ rašoma, kad šie batai dar vadinti *bitlais* (AATŽ 2014: 101; dar žr. IŽ 2015: 438), taip pat eponiminiu terminu, atsiradusiu iš populiarios XX a. šeštojo dešimtmečio dainininkų grupės pavadinimo „The Beatles“:

DERBIAI. Klasikiniai bateliai su atviru suvarstymu, kuriuose šoninės detalės prisiūtos ant batviršio priekinės dalies, vadinami nelietuviškos kilmės pavadinimu *derbiai*¹². AATŽ šie batai vadinami terminu *avalynė uždėtiniais šoneliais* (plg. angl. *quarter over shoes, Derby shoes*; AATŽ 2014: 53). Angliškas batų pavadinimas sietinas su Anglijos grafo Edwardo Derby'io pavarde. Žodyne randame dar vieną nelietuviškos kilmės sinonimą – *bliukeriai* (angl. *Blucher*). Pastarasis pavadinimas taip pat atsirado iš tikrinio pavadinimo – iš prūsų feldmaršalo Gebhardo Leberechto Blücherio, vedusio prūsų armiją į Vaterlo mūšį, pavardės. Angliškame *Batų terminų žodyne* pateikiamas dar vienas sinonimas – *gibsonai* (angl. *Gibsons, Gibson shoes*). Jis siejamas su amerikiečių dailininku ir iliustratoriumi Charlesu Gibsonu, piešiniams 1895–1910 m. išpopuliarinusiu savitą XIX a. pab. moterų aprangos stilių. AATŽ terminas *gibsonai* vartojamas ne kaip termino *derbiai* sinonimas, o kaip viena iš *derbių* rūšių: *gibsonais* vadinami „derbių tipo moteriški aukštakulniai pusbačiai (aukštakulniai derbiai)“ (AATŽ 2014: 151).

FLATFORMOS. Pavadinimas kildintinas iš anglų kalbos žodžio *flat-forms* < *flat* „plokščias“ ir *form* „forma“. Juo vadinami bekulniai lygiapadžiai bateliai su platforma. AATŽ tokio termino nėra. Šie batai apibendrintai vadinami *avalynė su platforma* (AATŽ 2014: 52) arba *platformine avalynė* (AATŽ 2014: 64), taip pat *storapadė avalynė* (AATŽ 2014: 68), o ne *batais ant platformos*. Nors terminas *storapadė avalynė* žodynuose teikiamas kaip pagrindinis, tačiau tokia sinonimų gausa rodo, kad dar nerasta tinkamiausio.

¹¹ Eponiminiais terminais šiame straipsnyje laikomi terminai, kurie padaryti iš tikrinio žodžio (plačiau apie eponiminius terminus žr. Mikėlionienė 2017: 127–144).

¹² *Derbis* – ketvergių ristikų 1600 m distancijos ir treigių žirgų šuolininkų 2400 m distancijos lenktynės VaitkTŽŽ 2003, o *Interleksyje* pateikiamos dvi reikšmės: 1. ketvergių ristikų 1600 m distancijos ir treigių žirgų šuolininkų 2400 m distancijos lenktynės; 2. dviejų to paties miesto komandų rungtynės (Interleksis 2003). „Batų“ reikšmės nėra.

Kaip rašo drabužių dizainerė Laura Mizgirytė-Latour, skirtingai nei įprastų batų su platforma, flatformų padas yra ištisinis, plokščias: „Nuo vieno iki dvidešimties centimetrų aukščio, nuo įspiriamų basučių iki ilgaaulių“ (MŽ 2016: 297). Flatforminė avalynė buvo labai populiarī „tarp pagrindinių gatvės madistų, gotų, ypač dešimtąjį dešimtmetį Japonijoje. Į masinę madą įžengė 2011-aisiais „Chanel“, „Prada“ ir Vivienne Westwood kolekcijų podiumais“ (MŽ 2016: 297). Taigi, tai tam tikra storapadės avalynės rūšis.

Įdomu tai, kad žodžio *flatformos* rašybos variantas *platformos* (pranc. *plate-forme*) taip pat nėra vartojamas batams apibūdinti. Praėjusiame šimtetyje žodis *platforma* paplito daugelyje Europos kalbų kaip geležinkelio terminas. „Tarp batų platformos ir geležinkelio platformos – jokio tiesioginio ryšio. Storo batų pado pavadinimas atsirado iš kitos žodžio *platforma* reikšmės. Seniausia ir gyvybingiausia žodžio *platforma* reikšmė – „plokščias ko nors pagrindas“ (Gaivenis 2014: 557). Taigi, šiandien žodžiu *platforma* vadinama avalynės apačios detalė tarp vidpadžio ir pado.

Iliustruotame žodynyje batai, aukštu pakulniu ir labai storu, pakeltu padu, labai populiarūs roko ir disko stiliaus laikotarpiu XX a. aštuntąjį dešimtmetį, vadinami *storapadžiais batais* (IŽ 2015: 458).

FLIPFLOPAI. Lengvas guminis įsispiriamas paplūdimio apavas, prilaikomas dirželio per vieną pirštą, vadinamas iš germanų kalbų kilusiu žodžiu *flipflopai*. Anglų kalba pavadinimas *flip-flop* vartojamas nuo XIX a. septintojo dešimtmečio vasariniams sandalams įvardyti. Vokiečiai vartoja *Flip-Flops*, arba *Flipflops*. Kitos kalbos turi kitokių pavadinimų, pvz.: lenk. *japonki*, rus. *вьетнамки* (netaisyklingos darybos žodį galima sieti su šios avalynės dėvėjimu Vietname)¹³. AATŽ šio pavadinimo nėra. Lengva kambarinė, gatvei ar baseinui skirta avalynė su tarpupirštiniu viršaus dirželiu, praeinančiu tarp didžiojo ir gretimo pirštų, vadinama *tarpupirštiniais sandalais*, arba *vietnamietiškais sandalais* (AATŽ 2014: 356). Šia avalyne vaikstant girdisi šlepsėjimas (dar žr. GST). Avalynės pavadinimas *flipflopai* atsirado pridėjus lietuvišką galūnę. *Naujažodžių duomenyne* randame pastabą, kad „tikslaus lietuviško atitiktens kol kas nėra; naujadaro *įspirtukės* reikšmė kiek platesnė“.

KILERIAI. Nenorminis avalynės pavadinimas (angl. *killer shoes*) vartojamas jau aptartiems batams *žudikams* apibūdinti (žr. *Lietuviškos kilmės pavadinimai*). Šio metaforinio pavadinimo AATŽ nėra. Jis vartojamas, *Naujažodžių duomenyno* duomenimis, įvairiuose interneto tinklalapiuose.

¹³ Spauldoje galima rasti nenorminį skolinį *vietnamkės*.

2003 m. išleistame tarptautinių žodžių žodyne *Interleksis* randame nuorodą *ntk.* („neteiktina“) ir tik vieną žodžio *kileris* reikšmę – „žudikas“:

KROKSAI. Kaip jau minėta, prekės ženklo „Crocs“ guminis apavas vadinamas svetimos kilmės žodžiu *kroksai* (angl. *crocs*, plg. vok. *Crocs*). Šis pavadinimas labai paplitęs šnekamojoje kalboje, AATŽ jo nėra. Pavadinimas *kroksai* kartais vartojamas ne tik minėtos firmos avalynei pavadinti, bet ir bet kokioms klumpaitėms storu, dažniausiai guminiu, padu, taip pat bet kokiems guminiams įspiriamiems batams pavadinti. Valstybinės lietuvių kalbos komisijos Konsultacijų banke pateikiama daugiau atitikmenų: *sodo batai*, *laisvalaikio batai* ir *paplūdimio batai*. Jų *Naujažodžių duomenyne* nėra. Dar žr. *kiaurabačiai*, *kiaurakaliošiai*, *skylėtbačiai*.

LORDSAI. Šiuo angliškos kilmės pavadinimu vadinami uždari moteriški į laivelius panašūs bateliai su nedideliu liežuvėliu ir labai žemu kulnu (angl. *Lord's shoes*). AATŽ nėra. Šis pavadinimas vartojamas kaip *loaferų* sinonimas (dar žr. *louferiai*).

LOUFERIAI. Lengvai apsiaunami į mokasinus panašūs žemakulniai odiniai batai su dekoratyvine juosta priekyje (elegantiška mokasinių atmaina) pavadinti pagal avalynės firmos pavadinimą, 1939 m. registruotą Londone, plg. angl. *loafer* „dykinėtojas, bastūnas, keliautojas“. AATŽ, taip pat *Iliustruotame žodynėlyje* ir *Mados burtažodžių žodynėlyje* teikiama forma *loaferiai* (AATŽ 2014: 239; IŽ 2015: 448; MBŽ 2017). Šie batai dar vadinami *norvegiškais mokasiniais* (AATŽ 2014: 239). Interneto tinklalapiuose, kuriuose rašoma apie šiuos batus, galima rasti nenorminių avalynės pavadinimo variantų: *loaferiai*, *Loafers tipo batai*, tiesiog – *Loafers* (MSŽ 2010; MŽ 2010; MMŽ 2013), taip pat vartojamas žodžių junginys *batai be raištelių* (B 2018). Angliškame *Batų terminų žodyne* šie batai dar vadinami *mokasiniais*. Nenorminė forma *louferiai* vartojama ir L. Mizgirytės-Latour *Mados žodynėlyje* (MŽ 2016: 304).

MONKAI. Uždari vyriški arba moteriški pusbačiai su plačiu dirželiu ir sagtimi (arba sagtimis) šoninėje pėdos pusėje vadinami angliškos kilmės pavadinimu *monkai* (angl. *monks* „vienuoliai“, *monk shoes*, *monk strap*, *Monkstrap Shoe*). Įdomu tai, kad avalynę su tokiu užsegimu anksčiau avėdavo vienuoliai. AATŽ tokie batai vadinami lietuvišku sudėtinu terminu *pusbačiai su sagtelėmis* (AATŽ 2014: 264), o *Mados žodynėlyje* randame pavadinimą *vienuoliai* (MŽ 2016: 317). Adaptuotą formą *monkai* žodyno autoriai teikia kaip sinonimą. *Vyriškų batų modelių žinyne* skiriami *vienos sagties monkai* (angl. *single buckle monks*) ir *dviejų sagčių monkai* (angl. *double buckle monks*).

OKSFORDAI. „Trumpi neįmantrūs suvarstomi pusbačiai ar batai kiek smailėjančia nosimi ir virš bato liežuvio susijungiančiomis dviem detalėmis“, *Naujų žodžių duomenyno* duomenimis, vadinami eponiminiu terminu *oksfordai* (angl. *Oxford shoes, oxfords*). Pavadinimas sietinas su Oksfordo universitetu – vyriško stiliaus suvarstomus batus žemomis pakulnėmis labai mėgo XIX a. pr. studentai, todėl batsiuviai šią avalynę taip ir vadino, norėdami atskirti nuo aulinių batų. Įdomu tai, kad moterys šiuos batus avėti pradėjo XIX a. trečiąjį dešimtmetį. Šiuolaikinių oksfordų skiriamasis bruožas – suvarstomas priekis. AATŽ jie vadinami terminu *avalynė uždėtine jungtimi* (ATTŽ 2014: 53), pateikiama ir svetimės kilmės sinonimų: *oksfordai, rišeljė* (plg. kardinolas Armandas Richelieu), *balmoralai*. Pastarąjį avalynės pavadinimą dažniausiai vartoja amerikiečiai (MŽ 2016: 306). Teigiama, kad batai išpopuliarėjo ir taip imti vadinti po to, kai princas Albertas buvo pastebėtas jais avintis per atostogas karališkoje Balmoralo pilyje Škotijoje (angl. *Balmorals*).

SKEIČIŪZAI. Riedlentininkų batelių pavadinimas greičiausiai atsirado iš angl. *skate shoes* [*skeit fu:s*], pridėjus daugiskaitos galūnę *-ai*, dar plg. *skateboard shoes* „riedlenčių batai“. Šis angliškos kilmės pavadinimas vartojamas laisvuosiuose stiliuose, lietuviško atitikmens kol kas nėra. Matyt, galėtų būti vartojama *riedlentininkų batai*. Gausu rašybos variantų: *skateshoozai, skateshoosai, skateshoesai, skateshoos'ai, skate shoe* ir kt.

SNIKERIAI. Taip vadinami lengvi sportiniai ar laisvalaikio bateliai tekstiliniu kanvos viršumi ir vulkanizuotais padais (angl. *sneaker, sneakers* „krepšinio bateliai“¹⁴, sportbačiai, sportukai“, dar plg. angl. *sneak up* „sėlinti“). Ši avalynė atsirado Jungtinėse Amerikos Valstijose XIX a. vid. Ji iš pradžių vadinta *smėlio avalyne*, nes buvo populiariausia paplūdimiuose. „1873 m. atsirado angl. žodis *sneaker*, manoma todėl, kad guminiai padai vaikams leisdavo žaidžiant nepastebimai, t. y. tyliai, prisėlinti vienas prie kito, paplito nuo 1917 m. pradėjus žaisti krepšinį“ (AATŽ 2014: 380). Šis pavadinimas yra AATŽ (ten pat). Kitur jie vadinami sudėtiniais terminais *sportiniai bateliai* (B 2018), *sportinio tipo bateliai* (BatŽ 2018), *kasdieniai sportiniai bateliai* (B 2018). *Snikeriais* dažniausiai avima šokant.

ŠTIBLETAI. Trumpi, lengvi aulinukai. Terminas, matyt, gautas iš germanų kalbų, plg.: angl. *shtiblet*, vok. *Stiefelette* „pusbatis, trumpaauliai“. *Iliustruotame žodynyje* nurodoma, kad šie tiek vyrų, tiek moterų nešio-

¹⁴ Krepšinio batai anksčiau vadinti ir nevartotina svetimybe *basket(k)ės* (TT 1992: 22; plg. KP 2013: 14).

jami batai atsirado XIX a. paskutinį dešimtmetį ir XX a. pr. Šis nelietuviškos kilmės terminas kaip vartotinas pateikiamas AATŽ (AATŽ 2014: 408). *Didžiajame batų leksikone* vokiečių kalba rašoma, kad sinonimiškai dar vartojama vok. *Ankle Boots* ir *Booties* (DGL).

UGSAI. Tai, kaip rašoma *Naujažodžių duomenyne*, „australų firmos „Ugg“ lygiapadžiai avikailio batai“ (angl. *Ugg boots* „negražūs, bjaurūs batai“). Šie batai skirti tiek vyrams, tiek moterims. Jų vidus gaminamas iš vilnos, kuri leidžia bate cirkuliuoti orui ir saugo kojas nuo temperatūros pokyčio. *Iliustruotame žodynyje* teikiama forma *ugai* (IŽ 2015: 461), internete dar galima rasti vartojant *UGG stiliaus batai*, *UGG tipo batai* ir kt. AATŽ šio avalynės pavadinimo nėra. Taigi, tai dar vienas avalynės pavadinimas, atsiradęs iš tikrinio firmos pavadinimo. Kol kas lietuviško pavadinimo jiems neturime. Gali būti, kad paplis variantas *ugai*, plg. *kroksai*.

Lotyniškos kilmės pavadinimai

Rasti trys naujieji avalynės pavadinimai, kilę iš lotynų kalbos. Į lietuvių kalbą, be abejo, jie atėjo per kalbas tarpininkes.

BALERINOS. Tai žemakulnių moteriškų batelių, panašių į baletu puantus, pavadinimas (it. *ballerina* < lot. *ballo* „šoku“). Kaip rašoma knygoje *Ledi. Klasikinės moterų mados žinyras*, balerinos atsirado 1932 m. Londone. Jas sukūrė Jacobas Blochas. Iš pradžių balerinas avėjo baletu šokėjos. Tikrosios balerinos, „laikantis prigimtinių tradicijų, gaminamos iš audinio ir nuo baletu batelių skiriasi tik padu. Padas kiek storesnis, kad batas tiktų avėti ant asfalto“ (Piras, Roetzel 2003: 173). LKŽ, DŽ ir BŽ žodis *balerina* turi reikšmę „baletu artistė, šokėja“. Taigi, „batelių“ reikšmė yra nauja. Bendrinėje kalboje teikiama vartoti mišrios kilmės pavadinimą *balerinukės* (žr. *Mišrios kilmės pavadinimai*).

GLADIATORIAI. Tai lotyniškos kilmės pavadinimas: lot. *gladiatores* < *gladius* „kardas“, plg. angl. *gladiator sandal*, DŽ *gladiatorius* istor. „kruvinų senovės Romos cirko kautynių kovotojas“. Juo vadinami, kaip rašoma *Naujažodžių duomenyne*, vasariniai karpyti ar suvarstomi ilgaauliai bateliai atviromis nosimis. AATŽ randame terminą *gladiatoriški sandalai*. Čia ši avalynė apibrėžiama tiksliau: „Plokščiapadžiai sandalai su keliais plačiais skersais pėdą ir vienu ar keliais aplink staibį einančiais dirželiais“ (AATŽ 2014: 355).

Tarptautinių žodžių žodynuose *gladiatoriais* paprastai vadinami senovės Romos kariai, kovęsi amfiteatruose arenose tarp savęs ar su plėšriaisiais žvėrimis (Interleksis 2003; VaitkTŽŽ 2003). Batai buvo svarbi gladiatorių aprangos dalis – jie atliko apsauginę funkciją. Šiandien „ši avalynė tapo

nepakeičiama vasaros ir hipiško-bohemiško stiliaus avalyne“ (MŽ 2016: 297). L. Mizgirytės-Latour sudarytame *Mados žodynyje* pateikiamas lietuviškas šio avalynės pavadinimo atitikmuo *dirželinės basutės* (MB 2016: 297). Internete dar randame vadinant *gladiatoriaus batais*. LKŽ, DŽ ir BŽ pateikiama tik „vergo ar karo belaisvio“ reikšmė.

STILETAI. *Naujažodžių duomenyne* „bateliai smailiomis nosimis“ ir labai aukšta pakulne vadinami nelietuvišku žodžiu *stiletai*. Pavadinimas kildinamas iš it. *stiletto* „durklelis“ < lot. *stilus* „rašomoji lazdelė“ (VaitkTŽŽ 2003), plg. angl. *stiletto*¹⁵. Klasikinis stiletas, kaip rašoma *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje*, – tai „nedidelis itališkas durklas su labai plona, dažniausiai trikampė geležte išgalstomis briaunomis“ (VLE 2019). „Pirmą kartą batų kulniukai su šiuo durklu buvo susieti XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžioje. Galop nusistovėjo tradicija stiletais vadinti batelius itin plonais 2,5–25 centimetrų kulniukais. Dabar žemesnės nei 5 cm pakulnės vadinamos katyčių kulniukais (angl. *kitten heels*). Visais laikais grakštūs bateliai aukštais laibais kulniukais buvo aukštos socialinės padėties simbolis – tokiais daug nepavaikščiosi, nepadirbsi ir t. t. <...>. Smailianosiai stiletai buvo populiariausi turtingą šeštąjį dešimtmetį, septintąjį nosys tapo stačiakampės, kulniukai – kaladėlių formos (<...>), aštuntąjį prie jų *priaugo* platformos, devintąjį jie įgijo šiems laikams įprastą išvaizdą, dešimtąjį vėl tapo bukanosiai ir storakulniai, <...>“ (MŽ 2016: 313).

Batų žodynyje teikiamas lietuviškas atitikmuo *aukštakulniai smailiu kulnu* (BatŽ 2018). Čia rašoma, kad „stiletto batelių istorija prasidėjo 1955 m., kuomet mados namų „Dior“ batų dizaineris R. Vivieras pristatė pirmuosius stiletto tipo aukštakulnius“ (ten pat). Be šio, straipsnyje „Bateliai, kuriuos privalu turėti. Jam ir jai“ siūlomas ir kitas lietuviškas atitikmuo – *vakariniai bateliai* (B 2018). AATŽ šio pavadinimo nėra.

Didžiąjame batų leksikone vokiečių kalba sakoma, kad *stiletai* (vok. *Stiletto*) yra termino *aukštakulniai batai* sinonimas (DGL). Čia rašoma, kad jie atsirado XIX a., norint vizualiai sumažinti pėdos dydį.

Prancūziškos kilmės pavadinimai

LUBUTENAI. Tai dizainerio Ch. Louboutino sukurtų aukštakulnių raudonpadžių batelių pavadinimas (dar žr. skyrelyje *Lietuviškos kilmės pava-*

¹⁵ *Kembridžo žodyne* angl. *stiletto* – moteriški bateliai su aukštu siauru kulnu. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/stiletto>.

dinimai – raudonpadžiai). Šis eponiminis avalynės pavadinimas atsirado iš pranc. *loubutins* < *Louboutin*. Deimantės Bulbenkaitės parengtame *Mados žodynėlyje* rašoma, kad šie batai laikomi „kokybės ir mados išmanymo simboliu, tad savo spintoje turėti bent vienus raudonpadžius yra prestižo reikalas“ (MŽ 2010). Įdomu tai, kad raudonas šių batų padas atsirado netikėtai – dizaineris, „norėdamas suteikti savo kurtai avalynei kažką naujo ir netikėto, vienos bendradarbės raudonu *Chanel* nagų laku pabandė nulakuoti vienos aukštakulnių poros padą“ (MŽ 2010). Internetė galima rasti vartojant „*labutiniai*“, „*lubutenai*“, *louboutinai*, *Louboutin*, „*Louboutinai*“, „*Louboutin*“ *bateliai*. AATŽ šio pavadinimo nėra. *Naujųjų skolinių duomenų bazėje* (toliau – NSDB 2013) fiksuojama forma *lubutenai*.

TROPEZETĖS. „Atviros basutės plonu odiniu padu su dirželiais“, kaip rašoma *Naujažodžių duomenyne*, vadinamos *tropezetėmis* (pranc. *tropéziennes*). Tai atsitiktinis pavadinimas. Paprastai lietuvių kalboje tokia avalynė vadinama tiesiog *basutėmis*. Pavadinimo *tropezetės* AATŽ nėra.

Itališkos kilmės pavadinimas

„ARMADILAI“. It. *armadillo* „šarvuotis“¹⁶, plg. angl. *Armadillo boots*. Šiuo pavadinimu, kaip rašoma *Naujažodžių duomenyne*, įvardijami šarvuotį primenantys griozdiškos formos nepatogūs aukštakulniai batai, skirti vaikščioti podiumu. Juos sukūrė britų mados dizaineris eksperimentuotojas Lee Alexanderis McQueenas. Šis batų pavadinimas rašomas kabutėse. Kalbant apie juos dar vartojama „*Armadillo*“ *batai*, *ateivių apavas*, „*ateiviškieji*“ *batai*, *kosminiai batai*, *batai žudikai*, *kanopos* ir kt. AATŽ šio pavadinimo nėra.

Ispaniškos kilmės pavadinimas

MANOLAI. Labai puošnūs, originalaus dizaino, kokybiški, prašmatnūs ispanų batų dizainerio Manuelio (Manolo) Blahniko Rodriguezo aukštakulniai bateliai pavadinti ispaniškos kilmės žodžiu, kilusiu iš isp. *manolos* < *Manolo*. Taigi, tai eponiminis terminas, atsiradęs iš nelietuviškos kilmės žodžio. AATŽ šio avalynės pavadinimo nėra. Jis fiksuojamas NSDB 2013. Kartais vadinama dvižodžiu pavadinimu *Manolo bateliai* (Jacobbi 2007: 24).

¹⁶ Šarvuočiai, arba armadilai, – Pietų ir Šiaurės Amerikos pietinėje dalyje paplitę gyvūnai, kurių kūną dengia lankstus odos šarvas iš judamai skersinėmis eilėmis išsidėsčiusių kietų skydelių (VLE 2019).

Arabiškos kilmės pavadinimas

BABUŠAI¹⁷. Paprastai taip vadinama šilta, paaukštinta kambarinė avalynė arba tiesiog lengva odinė avalynė be pakulnio ir šonelių, avima Rytų šalyse. AATŽ randame formą *babušiai* (AATŽ 2014: 76). Pavadinimas kildinamas iš arab. *babush* arba pers. *papush* „šlepetė“, dar plg.: pers. *pa* „pėda“, *pouchiden* „apdengti“. Į lietuvių kalbą, matyt, atėjo per rusų kalbą – rus. *бабушу*, plg.: angl. *babouches*, pranc. *Babouches*, vok. *Babuschen*.

APIBENDRINIMAS. *Naujažodžių duomenyne* daugiau nei pusė (51 proc., žr. 1 pav.) avalynės pavadinimų yra nelietuviškos kilmės. Trys ketvirtadaliai iš jų nefiksuoja AATŽ. Šnekamojoje kalboje vartojami naujieji avalynės pavadinimai *manolai*, *lubutenai* rodo, kad nelietuviškos kilmės avalynė gali būti įvardijama pagal jo autorių, sumanytoją, kūrėją, t. y. pagal asmenvardį, *čelsiai*, *oksfordai* – pagal vietovę, *kroksai*, *louferiai*, *ugsai* – pagal firminį avalynės pavadinimą. Svetimos kilmės avalynės pavadinimai, ypač gauti iš anglų kalbos, turi daug variantų. Nors naujųjų avalynės pavadinimų vartosenos tendencijas dažnai galima nuspėti iš jų raiškos, motyvuotumo, tačiau reikia daugiau laiko, kad pamatytume, kurie iš jų prigijo, kurie konkuruoja ir kurie nuguls užmarštin.

Svetimos kilmės avalynės pavadinimus linkstama išskirti grafiškai, t. y. pasjuodžiu, pasviruoju šriftu ar kabutėmis, ypač jei vartojama neadaptuota forma. Grafiškai išskiriama, nes ne visada žinoma, kaip ją adaptuoti, o taip rašant bendrosios kalbos gryninimo nuostatos nepažeidžiamos.

Mišrios kilmės pavadinimai

Mišrios kilmės naujaisiais avalynės pavadinimais šiame straipsnyje laikomi tokie vienažodžiai avalynės pavadinimai, kurie, be savo, turi dar ir svetimos kalbos dalių, ir dvižodis pavadinimas, kurio vienas dėmuo nelietuviškas, o kitas – lietuviškas. Iš viso *Naujažodžių duomenyne* rasta 10 mišrios kilmės avalynės pavadinimų (1 pav.).

BALERINUKĖS. Tai lengvi bateliai plokščiu padu, labai žemu pakulniu, be pamušalo, primenantys laivutes ir balerinių batelius (AATŽ 2014: 76). Jie pavadinti mišrios kilmės žodžiu, plg. *balerina* (it. *Ballerina* < lot. *ballo*) ir priesaga *-ukės*. Pavadinimas atsirado dėl panašumo į balerinos dėvimus puantus (pranc. *pointe* „smaigalys, viršūnė“) – kietanosius moteriškus kla-

¹⁷ *Babušai*, persiškai *paipušai* – odinės šlepetės Rytuose, nusimaunamos įeinant į kambarį (LEe).

sikinio baletu batelius. Plg.: angl. *ballerina shoes, ballerina flats, flatties*. Naujažodžių duomenyne yra fiksuoti ir sinonimiškai vartojami variantai *balerinos, balerinkės, baletinukės*. Dar vadinama *balerinos batais, balerinos tipo batais* (BatŽ 2018; B 2018). Plg. žr. *baletinukės*.

BALETINUKĖS. Tai žodžio *balerinukės* sinonimas, atsiradęs iš tarptautinio žodžio *baletas* (it. *Balletto* < lot. *ballo* „balius, šokis“) ir priesagos *-inukės*. Plačiau žr. *balerinukės*.

BASEINUKĖS. Guminiai ar plastikiniai įsispiriami bateliai, nešiojami baseino lankytojų. Pavadinimas kildinimas iš žodžio *baseinas* (pranc. *basin* „dubuo, rezervuaras“) ir priesagos *-ukės*, plg. angl. *basins* „baseinas“. AATŽ šio pavadinimo nėra.

INKARIUKAI. Pavadinimas sudarytas iš vadinamojo senojo skolinio¹⁸ *inkaras* (vok. *Anker* < lot. *ancora* < gr. *ἄγκυρα*; Sabaliauskas 1990: 265) ir priesagos *-ukas*. Su priesaga *-ukas* yra ir daugiau avalynės pavadinimų, plg.: *aulinukai, bačiukai, batukai, muklukai, pusaulinukai, sportukai, startukai, žąsinukai* ir pan. Taigi šis darybos tipas nėra naujas – priesaga *-ukas* turi specialią reikšmę. Šiuo eponiminiu pavadinimu vadinami tvirtu audinio sportiniai bateliai guminiiais padais. Jie pavadinti pagal 1933 m. Kaune įkurto „Inkaro“ fabriko, kuriame buvo gaminama įvairi guminė avalynė – botai, kaliošai ir sportiniai batai, pavadinimą. „Kai buvo pradėti gaminti lietuviški „inkarai“, šie sportiniai bateliai tapo neatsiejama Lietuvos jaunimo stiliaus dalimi“, – rašoma svetainėje <https://www.zmones.lt/>. Interneto svetainėje <https://www.lofficiel.lt/> primenama, kad „sovietmečiu suklestėję batai vulkanizuotu padu,¹⁹ buvo gaminami ne tik mūsų krašte. Šią avalynę gamino daugelis Sovietų Sąjungos valdžioje buvusių valstybių, taip pat ir didžiosios pasaulio šalys. Prancūzai turėjo ir vis dar tebeturi „Bensimon“, 19 a. pabaigoje sukurti ir iki šių dienų japonų gaminami „MoonStar“, rusų – „Dva mycha“²⁰ ir vis dar tokie pat, kaip prieš šimtą metų, populiarūs amerikiečių „Converse“ (L’officiel 2019).

Įvairuoja rašyba. Gana dažnai rašoma kabutėse, pvz.: „*inkariukai*“, „*Inkaro sportiniai bateliai*“, „*Inkaro sportbačiai*“, *sportiniai „Inkaro“ bateliai*, „*inkarai*“. Visi šie pavadinimai dažniausiai vartojamas laisvuosiuose stiliuo-

¹⁸ Senieji skoliniai yra visiškai prisitaikę prie mūsų kalbos sistemos. Jiems dažniausiai neturima savų pakaitalų ar sinonimų, todėl šiame straipsnyje jie priskiriami prie savos leksikos.

¹⁹ Citatoje yra skyrybos klaida – po žodžio *padu* kabelio nereikia.

²⁰ Rus. *Два мяча*.

se, aprangos terminų žodynuose jo nėra. Dažnai *inkariukais* šnekamojoje kalboje vadinami bet kokios firmos sportiniai bateliai. Plg. *konversiukai*.

KIAURAKALIOŠIAI. „Croc“ firmos batus su skylutėmis siūlyta vadinti *kiaurakaliošiais*. Šis pavadinimas padarytas iš būdvardžio *kiauras* ir senojo skolinio *kaliošas* „guminis apavas, maunamas ant bato ar veltinio“, gauto iš lenk. kalbos (lenk. *kalosz*), kilusio iš pranc. *galoches* „medinės korpės, medpadžiai“, o šis – iš lot. *solea gallica* „Galijos gyventojų apavas“. Jis vartosenoje nepaplito, tad galima būtų laikyti autoriniu naujadaru. Dar žr. sinonimus *kiaurabačiai*, *kroksai*, *skylėtbačiai*.

KVADRATNOSIAI. Tai batų, kurių nosis kvadratinė, pavadinimas. Jis sudarytas iš tarptautinio žodžio *kvadratas* (lot. *quadratus*) ir lietuviško žodžio *nosis* (LKŽe 4. „atsikišusi į priekį smaili daikto dalis“: *Jo batai kietom nosim* Lš. *Nenumink vyžų nosies – bėgs vanduo į vidų* Gdl.). AATŽ šio avalynės pavadinimo nėra. Daiktavardiškai vartojama, matyt, dėl trumpumo. Jis fiksuojamas tik *Naujažodžių duomenyne*, vartosenoje nepaplito.

KONVERSIUKAI. Angliškas šio avalynės pavadinimo atitikmuo – *Converse shoes*. *Konversiukais* vadinami bendrovės „Converse“ sportiniai bateliai medžiaginiu viršumi ir guminiiais padais. Skiriamasis jų ženklas – penkiakampė žvaigždė. Deminutyvinis avalynės pavadinimas padarytas iš eponiminio pavadinimo *konversai*²¹ ir priesagos *-(i)ukas*. AATŽ nėra. Pavadinimai *konversai* ir *konversiukai*, kaip ir *inkariukai*, dažniausiai vartojami šnekamojoje kalboje bet kurios firmos stilingiems ir madingiems laisvalaikio sportiniams batams pavadinti.

MOKASINBAČIAI. Mokasinų konstrukcijos batai su aulais, dengiančiais kulksnis ir blauzdą, vadinami mišrios kilmės sudurtiniu žodžiu, padarytu iš nuo seno žinomo avalynės termino *mokasinai*²² ir lietuviško žodžio *batai*. Plg. angl. *moccasins boots*. AATŽ šio avalynės pavadinimo nėra.

SPORTINUKAI. Šiuo naujažodžiu vadinami sportiniai bateliai. DŽ žodis *sportinukai* vartojamas reikšme „sportuoti skirti marškinėliai“, o LKŽ – „apatiniai vyriški marškiniai be rankovių“. Paprastai lengvi sportuojant avimi batukai vadinami *sporto*, arba *sportiniais*, *batukais* ar *bateliais*. Be abejo, dvižodis pavadinimas nėra patogus vartoti kasdienėje, ypač šnekamojoje, kalboje. Puikiai visi žinome ir sudurtinį žodį *sportbačiai*, kurį

²¹ NSDB 2013 yra *konversai* – medžiaginiai sportbačiai su guminėmis nosimis.

²² AATŽ *mokasinai* (algonkinų k. *moccasinah* „kojų danga“) apibrėžiami taip: „Š. Amerikos indėnų tam tikros konstrukcijos odinis bepakulnis apavas“ (AATŽ 2014: 264). Yra *tikrieji* ir *netikrieji mokasinai* (ten pat).

randame DŽ, LKŽ ir AATŽ. *Sporto terminų žodyne* šie batai vadinami *sporto batais* (plg. angl. *sports shoes*), o vienažodžiai pavadinimai *sportbačiai* ir *sportukai* pateikiami kaip sinonimai (LRTB). Laisvuosiuose stiliuose *sportinuku* dar vadinamas sportinis vežimėlis vaikams. Ši nauja reikšmė taip pat fiksuojama *Naujažodžių duomenyje*.

TAKSI BATAI. Moteriški batai labai aukšta pakulne vadinami ne tik *batais žudikais*, bet ir *taksi batais* (angl. *taxi shoes*). Tai dvižodis pavadinimas, kurio vienas dėmuo yra tarptautinis (plg. tarptautinį žodį *taksi* (pranc. *taxi*)), o kitas – lietuviškas (*batai*). Jis pažodžiui išsiverstas iš anglų kalbos. Internetiniame šnekamosios kalbos žodyne *Urban Dictionary* rašoma, kad tai nepraktiška ir nepatogi ilgai vaikščioti avalynė, kuri avima einant į klubus ar renginius, kaip tik todėl reikia išsikviesti taksi. Taigi, taip pavadinta dėl to, kad šiais batais apsiavus sunku vaikščioti. Plačiau žr. *batai žudikai*, plg. *kileriai*.

APIBENDRINIMAS. Daugiausia aptartų mišrios kilmės naujųjų avalynės pavadinimų turi svetimos kilmės pamatinį kamieną ir lietuvišką afiksą (priesagą). AATŽ yra tik *balerinukės*. Taigi, ne visi avalynės pavadinimai yra tikslūs, aiškūs, taisyklingi ir aprobuti.

Kalbant apie naujuosius avalynės pavadinimus, labai tinka terminologo Kazimiero Gaivenio mintis apie naujai atsirandančius žodžius: „Naujadarai (ar naujažodžio) gajumą dažnai lemia ne kalbinės, bet kitos (socialinės ar net išvis ne lingvistinės) priežastys. Todėl kalbos (apskritai) ar terminijos (mums rūpimu atveju) kūrimo darbe dalyvauja ne tik aktyvioji tautos dalis (kas patys kuria kalbos naujoves, domisi kalba), bet ir pasyvioji (kas nepriima kalbos naujovių arba išvis nesidomi kalbos dalykais)“ (Gaivenis 1990: 12).

IŠVADOS

1. Naujieji avalynės pavadinimai – nedidelė avalynės pavadinimų dalis, atspindinti beveik trijų dešimtmečių vartoseną. Iš viso *Naujažodžių duomenyje* rasti 47 avalynės pavadinimai. Beveik trečdalis (28 proc.) jų įvardijami lietuviškos kilmės žodžiais: *antbačiai*, *batai žudikai*, *čežutės*, *įspirtukės*, *kiaurabačiai*, *kleputės*, *laiveliai*, *lygiapadžiai*, *plokščiapadžiai*, *raudonpadžiai*, *riedbačiai*, *skylėtbačiai*, *trumpukai*. Šiek tiek daugiau nei pusė (51 proc.) rastų avalynės pavadinimų – nelietuviški: angliškos kilmės (68 proc.): *botiljonai*, *brogai*, *čelsiai*, *derbiai*, *flatformos*, *flipflopai*, *kileriai*, *kroksai*, *lordsai*, *louferiai*, *monkai*, *oksfordai*, *skeičiūzai*, *snikeriai*, *štibletai*, *ugsai*; lotyniškos

kilmės (12 proc.): *balerinos, gladiatoriai, stiletai*; prancūziškos kilmės (8 proc.): *lubutenai, tropezetės*; itališkos kilmės (4 proc.): „*armadilai*“; ispaniškos kilmės (4 proc.): *manolai*; arabiškos kilmės (4 proc.): *babušai*. Mažiausia grupelė – avalynės pavadinimai, kurie įvardijami mišrios kilmės žodžiais (21 proc.): *balerinukės, baletinukės, baseinukės, inkariukai, kiaurakaliošiai, konversiukai, kvadratnosiai, mokasinbačiai, sportinukai, taksi batai*.

2. Lietuviškos ir mišrios kilmės naujuosius avalynės pavadinimus linkstama daryti su deminutyvinėmis priesagomis **-(i)ukai**: *inkariukai, sportinukai, trumpukai, konversiukai*; **-ukės**: *įspirtukės, balerinukės, baletinukės, baseinukės*; **-utės**: *čezutės, kleputės*; ir **-eliai**: *laiveliai*. Dažni dūriniai su baigmenimis **-bačiai**: *kiaurabačiai, riedbačiai, skylėtbačiai, mokasinbačiai*; ir **-padžiai**: *lygiapadžiai, plokščiapadžiai, raudonpadžiai*; retesni su baigmenimis **-kaliošiai**: *kiaurakaliošiai*; ir **-nosiai**: *kvadaratnosiai*.

3. Dalis aptartų žodynuose nefiksuotų naujųjų avalynės pavadinimų, matyt, liks pasyviojoje vartosenoje, pvz.: *trumpukai, kvadratnosiai, tropezetės, skylėtbačiai, kiaurakaliošiai* ir kt. Kiti, tokie kaip *kroksai, inkariukai, konversiukai*, jau yra patekę į aktyviąją vartoseną – dažnai minimi viešojoje erdvėje, paplitę laisvuosiuose stiliuose. Nors jų nėra tarp aprobuotų avalynės terminų, tačiau jie plačiai vartojami, kaip matyti iš *Naujažodžių duomenyne* pateikiamų vartosenos pavyzdžių, apie madą rašančių stilistų, žurnalistų, tinklaraštininkų ir kt. Naujųjų avalynės pavadinimų atsiradimas, plitimas ar neprigijimas vartosenoje – natūralus terminijos (ir apskritai, kalbos) raidos reiškinys, atspindintis terminų kaitą ir net stygių.

4. Internetas – terpė, kuri turi įtakos avalynės terminijos raidai, nes gana dažnai avalynės terminijos kūrėjai nespėja – naujų sąvokų atsiranda gerokai greičiau tiek dėl sparčios globalizacijos, tiek dėl naujų technologijų raidos. Tai rodo ir *Naujažodžių duomenyne* fiksuojami naujieji avalynės pavadinimai ir jų sinonimai bei variantai.

PAGRINDINIS ŠALTINIS

Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas. Tęstinis internetinis žinynas nuo 2011 m. Sud. ir atsak. red. R. Milūnaitė, A. Aleksaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <http://naujazardziai.lki.lt> [žiūrėta 2019 m. birželio–spalio mėn.].

PAPILDOMI ŠALTINIAI

AATŽ 2014: Ratautas S. A., Strazdienė E. ir Gulbinienė A. *Aiškinamasis aprangos terminų žodynas: daugiau nei 6000 terminų lietuvių, anglų, vokiečių, prancūzų ir rusų kalbomis*, Kaunas: Technologija.

ATTŽ 2001: *Aiškinamasis tekstilės terminų žodynas: su vokiečių, anglų, prancūzų ir rusų kalbų atitikmenimis*. Parengė R. Čiukas, J. Katunskis, A. Kaulakienė ir kt., Kaunas: Technologija, 2001.

- B 2018: *Bateliai, kuriuos privalu turėti. Jam ir jai* [sukurta 2018-03-12]. Prieiga per internetą: <https://batai.lt/2018/03/12/bateliai-kuriuos-privalu-tureti-jam-ir-jai/> [žiūrėta 2018-09-01].
- BatŽ 2018: *Batų žodynelis* [sukurta 2018-02-07]. Prieiga per internetą: <https://batai.lt/2018/02/07/batu-zodynemis/> [žiūrėta 2019-08-01].
- IŽ 2015: Iliustruotas žodynelis. – *Mada. Nuo pirmųjų laikų iki šių dienų*, Vilnius: Alma littera, 434–462.
- MBŽ 2017: *Mados burtažodžių žodynelis: tai štai ką reiškia tie tarptautiniai žodžiai!* Parengė M. Kazėnaitė [paskelbta 2017-06-18]. Prieiga per internetą: <https://www.panele.lt/lt/po-mokslu/g-3720-mados-burtazodziu-zodynemis-tai-stai-ka-reiskia-tie-tarptautiniai-zodziai> [žiūrėta 2019-06-24].
- MMŽ 2013: *Mini mados žodynelis* [paskelbta 2013-11-09]. Prieiga per internetą: <https://gretatum.wordpress.com/2013/11/09/mini-mados-zodynemis/> [žiūrėta 2019-06-24].
- MSŽ 2010: *Mados sąvokų žodynelis*. Parengė K. Jocytė [paskelbta 2010-11-14]. Prieiga per internetą: <http://karolinajocyte.blogas.lt/> [žiūrėta 2019-06-24].
- MŽ 2010: *Mados žodynelis | Ką reiškia...* Parengė D. Bulbenkaitė [paskelbta 2010-04-04]. Prieiga per internetą: <http://www.spintosguru.lt/2010/04/04/mados-zodynemis-ka-reiskia/> [žiūrėta 2019-06-24].
- MŽ 2016: *Mados žodynelis*. – Mizgirytė–Latour L. *10 auksinių mados raktelių ieškančiai savo stiliaus*, Vilnius: Alma littera, 288–317.
- Pričinauskas J. 2002: *Lietuvių–anglų–vokiečių–prancūzų–rusų kalbų aprangos žodynas*, Vilnius: Apyaušris.
- SŽ 2013: *Pasitikrinkite, ar mokate mados kalbą: sąvokų žodynas*. Parengė I. Remeikaitė [paskelbta 2013-04-24]. Prieiga per internetą: <https://www.alfa.lt/straipsnis/15133301/pasitikrinkite-ar-mokate-mados-kalba-savoku-zodynas> [žiūrėta 2019-06-24].
- TŽ 2014: Terminų žodynelis. – Stevenson N. J. *Mados istorija: nuo ampyro silueto iki etiško dizaino*, Vilnius: Naujoji Rosma, 278–281.
- Vyriškų batų modeliai: žinynas. Prieiga per internetą: <https://www.vyrostilus.lt/stiliaus-enciklopedija/vyris-ku-batu-modeliai/> [žiūrėta 2019-08-04].

LITERATŪRA

- BŽ – *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas*, e. leidinys. Vyr. red. D. Liutkevičienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas. Prieiga per internetą: <http://bkz.lki.lt/> [žiūrėta 2019 m. birželio–lapkričio mėn.].
- DGL – *Das große Lexikon der Schuhe. Schuhlexikon und Shuhtratgeber*. Prieiga per internetą: <http://www.damenschuhlexikon.de/> [žiūrėta 2019-09-08].
- DŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, e. variantas. 7-asis patais. ir papild. leid. Vyr. red. St. Keinys, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2015 (atnaujinta versija, 2017). Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>.
- Gaivenis K. 1990: Terminologija ir dabartis. – *Gimtoji kalba* 7, 11–13.
- Gaivenis K. 2014: Kelios naujovės ir jų pavadinimai. – *Rinktiniai raštai*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- GST – *Glossary of shoe terms*. Prieiga per internetą: <https://www.candefashions.com/about/glossary-of-shoe-terms/> [žiūrėta 2019-08-21].
- Interleksis 2003: Kompiuterinis tarptautinių žodžių žodynas *Interleksis*, Vilnius: UAB „Fotonija“.
- Jacobi P. 2007: *Noriu šitų batų*, Kaunas: Jotema.
- Jūreivystės terminų vartosenos duomenynas*. Prieiga per internetą: <https://mano.ku.lt/jtvd/index>.
- Kembridžo žodynas*. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/>.
- Kniūkšta P. 2001: Startukai ir sportukai. – *Kalbos vartosenos ir tvarkyba*, Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 550–551.
- KP 2002: *Kalbos patarimai* 4: kn. *Leksika* 1: *skolinių vartojimas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- KP 2013: *Kalbos patarimai* 4: kn. *Leksika* 1: *skolinių vartojimas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- LEe – *Lietuvių enciklopedija*. Prieiga per internetą: <http://lituapedija.net/>.
- LKEŽDB – *Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <http://etimologija.balt-nexus.lt/>.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002), e. variantas. Redaktorių kolegija: G. Naktinienė (vyr. red.), J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 (atnaujinta versija, 2017). Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/>.

- LNB 2011: *LNB Informacijos centro naujienos* 6 (82). Prieiga per internetą: https://blog.lnb.lt/icnaujienos/files/2010/12/2011-naujienos_6-82.pdf [žiūrėta 2019-08-11].
- L'official 2019: *Daugelio kartų pamėgti sportbačiai inkariukai grįžta*. Prieiga per internetą: <https://www.lofficial.lt/pirkiniai/inkariukai> [žiūrėta 2019-10-10].
- Miliūnaitė R. 2018: Naujažodžių pateikimas ir paieškos galimybės *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyne*. – *Bendrinė kalba* 91. Prieiga per internetą: http://www.bendrinekalba.lt/Straipsniai/91/Miliunaite_BK_91_straipsnis.pdf [žiūrėta 2019-10-01].
- MD 2012: *Kaip nepasiklysti mados džinglėse*. – *Žurnalas Ji* [paskelbta 2012-05-06]. Prieiga per internetą: <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/mada/kaip-nepaklysti-mados-dziunglese-1032-221701> [žiūrėta 2019-06-24].
- Mikelionienė J. 2017: Tarptautinių terminų apeliatyvacijos aspektai. – *Terminologija* 24, 127–144.
- NSDB 2013: *Naujųjų skolinių duomenų bazė*. Prieiga per internetą: <http://nsdb.sociolingvistika.lt/> [žiūrėta 2019-09-01].
- Šakienė A., Ogijienė A. 1995: *Aprangos raida nuo senovės iki XX amžiaus*, Kaunas: Technologija.
- Piras C., Roetzel B. 2003: *Ledi. Klasikinės moterų mados žinynas*, Vilnius: Mūsų knyga.
- Pričinauskas J. 1996: *Rusų–lietuvių kalbų prekių žodynas*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Puškorius A. 2007: Senojo odinio apavo terminija. – *Lietuvos archeologija* 30, 229–256.
- Sabalaiuskaitė 1995: Vokiškos kilmės drabužių ir apavo pavadinimai lietuvių kalboje. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 35, 100–120.
- Sabalaiuskas A. 1990: *Lietuvių kalbos leksika*, Vilnius: Mokslo.
- STŽ 1996: Stonkus S. *Sporto terminų žodynas 1: Aiškinamasis žodynas. Angliški, vokiški, rusiški terminų atitikmenys. Būtiniausias žinios*, Kaunas: LKKI.
- STŽ 2002: Stonkus S. *Sporto terminų žodynas 1. 2-asis patais. ir papild. leid.*, Kaunas: LKKA.
- Šukys J. 1993: Klausimų kraitelė. – *Gimtoji kalba* 4–5, 14.
- LRTB – *Lietuvos Respublikos terminų bankas*. Prieiga per internetą: <http://terminai.vlkk.lt/pls/tb/tb.search>.
- Trepkevičiūtė D. 2013: *Įdomioji avalynės istorija: madas diktavo vyrai*. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/gyvenimas/stilius/idomioji-avalynes-istorija-madas-diktavo-vyrai.d?id=61265067#/ [žiūrėta 2019-08-03].
- TT 1992: Gaivenis K., Kaulakienė A., Keinys St., Klimavičius J. *Terminologijos taisymlai*, Vilnius: Mokslo.
- UD – *Urban Dictionary*. Prieiga per internetą: <https://www.urbandictionary.com> [žiūrėta 2019-08-10].
- VaitkTŽŽ 2003: Vaitkevičiūtė V. *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Fotonija (e. leidimas).
- VLE 2019: *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras. Prieiga per internetą: www.vle.lt.
- Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Prieiga per internetą: www.vlkk.lt.
- Žmonės.lt 2019: *Legendinis „Inkaras“ atgimsta: avėti krepšininkų ir paprastų vaikėzų, šiandien sportbačiai grįžta* [publikuota 2019-07-30]. Prieiga per internetą: www.zmones.lt/naujiena/legendinis-%E2%80%9Einkaras-atgimsta-aveti-krepšininku-ir-paprastu-vaikėzu-siandien-sportbačiai-grizta.b24e5770-b2c9-11e9-a421-aa000054c883 [žiūrėta 2019-08-03].

THE NEW NAMES OF FOOTWEAR

Summary

The online Database of Lithuanian Neologisms (<http://naujazodziai.lki.lt>) is a source of the contemporary Lithuanian language that was founded in the end of 2011 and has been updated till now. It accumulates the new 21st century lexicon reflecting changes in the lexicon of the Lithuanian language. The article is aimed at reviewing the names of contemporary footwear found in the Database of Lithuanian Neologisms, determining their origin, and discussing their expression. 47 names, that is to say, 38 different names of contemporary footwear and their synonyms are described in the article.

It was found that 28% of the names of contemporary footwear found in the Database of Lithuanian Neologisms are of Lithuanian origin (*antbačiai, batai žudikai, čežutės, įspirtukės, kiaurabačiai, kleputės, laiveliai, lygiapadžiai, plokščiapadžiai, raudonpa-*

džiai, riedbačiai, skylėtbačiai, trumpukai), 51% – of non-Lithuanian origin (English origin: *botiljonai, brogai, čelsiai, derbiai, flatformos, flipflopai, kileriai, kroksai, lordsai, louveriai, monkai, oksfordai, skeičiūzai, snikeriai, štibletai, ugsai*; Latin origin: *balerinos, gladiatoriai, stiletai*; Italian origin: “*armadilai*”; French origin: *lubutenai, tropezetės*; Spanish origin: *manolai*; Arabic origin: *babušai*), and 21% – of **mixed** origin (*balerinukės, baletinukės, baseinukės, inkariukai, kiaurakaliošiai, konversiukai, kvadratnosiai, mokasinbačiai, sportinukai, taksi batai*).

The names of Lithuanian and mixed origins tend to have diminutive suffixes **-ukai**: *inkariukai, sportinukai, trumpukai, konversiukai*; **-ukės**: *įspirtukės, balerinukės, baletinukės, baseinukės*; **-utės**: *čežutės, kleputės*; and **-eliai**: *laiveliai*. Compounds are frequent with suffixes **-bačiai**: *kiaurabačiai, riedbačiai, skylėtbačiai, mokasinbačiai*; **-kaliošiai**: *kiaurakaliošiai*; **-nosiai**: *kvadaratnosiai*; **-padžiai**: *lygiapadžiai, plokščiapadžiai, raudonpadžiai*.

A part of the names of new footwear discussed in this article are neologisms that were created not by linguists or footwear experts, what is more, they are not found in any official recommendations or language use nor terminological dictionaries. They are used mostly by stylists, journalists, and bloggers writing about fashion. The emergence of new names of contemporary footwear, their spread or non-adoption is a natural phenomenon of terminology (and language in general) development that reflects a change or even lack of terms.

Gauta 2019-09-09

Aušra Rimkutė-Ganusauskienė
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 4, LT-10308 Vilnius
E. paštas ausra.ganusauskiene@lki.lt